

Samy Said
Miljö- och hälsoskyddsinspektör
Telefon 08-508 28 807
samy.said@stockholm.se

Till
Miljö- och hälsoskyddsnämnden

GRÄNSÖVERSKRIDANDE TRANSPORTER

Anmälan av examensarbete

Förslag till beslut

- 1 Godkänna anmälan om examensarbete.
- 2 Överlämna examensarbetet till Naturvårdsverket och länsstyrelsen i Stockholm.

Gunnar Söderholm

Gustaf Landahl

Sammanfattning

På senare tid har miljöproblem förknippade med gränsöverskridande transporter av el-avfall till länder i Afrika och Asien uppmärksammats både inom EU och i Sverige. Samtidigt skulle en alltför strikt lagstiftning skapa en ännu vidare elektronisk klyfta mellan utvecklingsländer och den industrialiserade världen. Redan idag har en majoritet av befolkningen i många utvecklingsländer inte inkomst att köpa nya datorer och tv-apparater.

I samband med den snabbt växande exporten av andrahands elektronik i Sverige har tullen i Stockholm vid flera tillfällen påträffat containrar med diverse uttjänta elektriska och elektroniska produkter. Ofta blandas andrahands elektronik med annat gods i containrarna vilket gör det betydligt svårare för tillsynsmyndigheterna att bedöma om varorna är funktionsdugliga på det sätt reglerna kräver.

Resultat av examensarbetet visar att privatpersoner som verkar inom export av andrahandselektronik arbetar uppsökande. Genom att aktivt besöka loppmarknader, second-hand butiker och genom ”köpes och säljes” sidor på internet införskaffas de elektriska och elektroniska produkterna. Likaså åker privatpersoner runt bland elreparatörer och hämtar eller köper begagnade produkter. Olika uppställningsplatser i Stockholms omnejd fungerar som ett basområde under den tid det tar att packa containrarna. Sammantaget hade samtliga intervjuade privatpersoner kunskapsbrister kring gällande exportregler.

Bakgrund

Miljöförvaltningen kom för första gången i kontakt med gränsöverskridande avfalls-transporter år 2002. Förvaltningen har sedan dess kunnat urskilja flera olika aktörer, inte bara avfallshanterande företag, utan även privatpersoner och välgörenhetsorganisationer som exporterar andrahandselektronik.

Rapporten, som är ett examensarbete utfört på Miljö- och hälsoskyddslinjen vid Stockholms Universitet i samarbete med miljöförvaltningen, har skrivits i syfte att karlägga privatpersoners tillvägagångssätt vid export av andrahandselektronik till länder i Afrika. Syftet var också att identifiera möjliga kunskapsluckor bland privatpersoner när det gäller regelverket för export av andrahandselektronik.

Kärnan i arbetet består av intervjuer med aktörer som dels verkar inom export av begagnad elektronik och dels av andra enskilda personer som på ett eller annat vis har kunskap om problembilden såsom privatpersoner, speditörer, reparations- och återvinningsföretag samt biståndsorganisationer. Även tjänstemän som arbetar med gränsöverskridande transporter på kommuner, miljöförvaltningen och länsstyrelsen i Stockholm har intervjuats.

Att delta aktivt under två inspektionstillfällen gav värdefull kunskap om hur den operativa tillsynen fungerar i fält. Inspektionstillfällena gav möjligheten att ingående diskutera med speditörer och privatpersoner om hur dessa verkar och vilka svårigheter som kan uppkomma med att göra bedömningar utifrån lagstiftningens krav vid export av andrahandselektronik.

I Europa finns lagar, förordningar direktiv samt internationella konventioner som reglerar gränsöverskridande transporter av elektriska produkter. Privatpersoner som bedriver exportverksamhet från Sverige ska på begäran bl.a. kunna uppvisa kvitto som visar på att han/hon äger produkterna och ett intyg som styrker att produkterna är funktionstestade. Även ska samtliga produkter vara förpackade på ett sätt som minimerar risken för skador. Alltså kan produkterna komma att klassas som avfall om det t.ex. finns skador på varan, produkten saknar viktiga komponenter eller är bristfälligt förpackad.

Slutsatser i rapporten

Det är svårt att kartlägga flödena av andrahandselektronik likaså att kvantifiera den illegala handeln över gränserna. För att kunna bedriva en effektiv tillsyn och identifiera potentiella kunskapsluckor är det av särskild vikt att få en bred förståelse kring exporten av andrahandselektronik från Sverige.

Ekonomiska incitament ligger bakom exporten av andrahandselektronik till Afrika från Sverige. Elektronik är dyrt i Afrika, nypriset är betydligt högre än i Europa och även begagnade produkter håller höga priser. I till exempel Ghana kostar äldre tv-apparater 300-700 kr styck medan motsvarande tv i Sverige egentligen inte har något värde. Kyl- och frysskåp som köps på den privata andrahandsmarknaden i Sverige för några hundralappar säljs i Gambia för cirka 1500 kr.

De speditörer och privatpersoner som intervjuats ger samma bild av hur de begagnade produkterna inhandlas. Generellt arbetar man uppsökande genom ”säljes och köpes” på annonstorg som till exempel blocket.se, besöker loppmarknader och olika second-handbutiker. Diverse produkter hittas också i grovsoprum och äldre elektronik köps också upp för låga summor hos mindre elreparatörföretag. Genom att åka runt bland återförsäljare och genom att besöka mindre elreparatörer är det möjligt att få tag på begagnade elektriska och elektroniska produkter. Här finns säkerligen en stor kunskapsbrist om mottagarländernas möjlighet att hantera det miljöfarliga avfallet som genereras. Tidigare studier, likväl som indikationer från detta arbete, visar att delar av de exporterade produkterna inte fungerar. De elektriska och elektroniska produkter som inte fungerar lagas billigt i mottagarlandet och ofta används två eller tre datorer till att bilda en fungerande enhet varefter överskottet slängs på de så kallade ”dumpningplatserna”.

Sammantaget hade samtliga intervjuade privatpersoner kunskapsbrister kring lagstiftningen. Denna studie visar att väsentlig exportdokumentation som kvitto, gåvobrev och intyg på att de begagnade elektriska och elektroniska produkterna var funktionstestade saknades.

Förvaltningens synpunkter

Tillsynen av gränsöverskridande transporter har under åren blivit en del av miljöförvaltningens verksamhet och den har även lyfts fram i verksamhetsplaneringen. Tillsynen sker i god samverkan med länsstyrelsen i Stockholm. Likaså ingår förvaltningen i nationell samverkan vilket inkluderar Naturvårdsverket, länsstyrelser, kommuner, polis, åklagare och Kustbevakningen.

Detta arbete och förvaltningens tidigare erfarenheter visar på att förbyggande tillsyn är ett viktigt verktyg. I ett förvaltningsyttrande (Dnr 2010-11005) beskrivs att det är för sent att stoppa en container i hamnen precis innan fraktfartyget lämnar hamnen, eller att tvingas återsända en container som har blivit stoppad i ett annat EU land. Inspektören måste snabbt fatta beslut om vad som är avfall eller inte. Containerarna är oftast fullastade vilket ytterligare försvårar tillsynen. Alltså är det viktigt att ha en god kännedom om vilka

personer och företag som sysslar med export av andrahandselektronik för att kunna bedriva tillsyn tidigt och för att öka möjligheterna att nå ut med information till relevanta målgrupper.

Syftet med den förebyggande tillsyn är att arbeta informativt mot verksamhetsutövarna och upplysa om det regelverk som finns vid export. I rapporten presenteras ett förslag på att arrangera ett informationsmöte tillsammans exportörer och speditörer. Genom att bjuda in aktörer (främst privatpersoner) som exporterar till utvecklingsländer finns det möjligheter att bidra till att minska illegala transporter över gränserna innan sändningarna har hunnit lämna Sverige. En sådan informationsinsats skulle en ge djupare insikt om hur iblandade personer arbetar samtidigt som förvaltningen upplyser verksamhetsutövarna om det regelverket som finns vid export. Detta bör komplettera den ordinarie tillsynen vid gränsövergångar.

Regelverket gällande gränsöverskridande transporter av andrahandselektronik är komplext. Liksom ofta med komplicerade lagtexter finns det dock möjligheter att göra egna tolkningar om vad som är avfall. Är ett helt nytt fungerande kyl- och frysskåp som saknar en dörrhängare avfall om det enkelt kan lagas i mottagarlandet? Frågan blir än mer komplicerad om andra tillsynsmyndigheter i Sverige eller i andra europiska länder bedömer vad som är avfall på ett annat sätt. Trots att det finns mycket bra information på Naturvårdsverket hemsida får förvaltningen samtal från privatpersoner och företag gällande exportreglerna.

Under hösten genomför förvaltningen en riktad kampanj mot företag som mellanlagrar uttjänt elektronik. Kontroll av deras hantering görs samtidigt som förvaltningen informerar om reglerna för samt konsekvenserna i mottagarländerna vid export av uttjänt elektronik.

Slut

Bilagor

Bilaga Rapport ”Bakom exporten av andrahandselektronik. En fallstudie hur transporten av andrahandselektronik från Stockholm till Afrika går till.”